

M. GASTER

**STUDII
DE FOLCLOR
COMPARAT**

**Ediție îngrijită, prefață și note de
PETRE FLOREA**

Editura SAECULUM I.O.
ISBN 978-973-642-466-3

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.



Editura SAECULUM I. O.

București, 2020

CUPRINS

Prefață	5
Notă asupra ediției	17
A propos de articolul dlui P. Ispirescu <i>Basme române și basme franceze</i>	19
Cucul și turturica	22
Basme și istorii talmudice	33
[În noaptea de Sf. Andrei]	41
Lilith și cei trei îngeri	46
Texte române inedite din secolul al XVII-lea	52
1. Călătoria lui Sith la rai	52
2. Viața sfântului Grigorie Decapolitul	61
Țigani ce și-au mâncat biserica	73
Legende talmudice și legende române	83
[<i>Basmele</i> lui P. Ispirescu]	96
Ciubăr Vodă mâncat de guzgani	100
O poveste talmudică în literatura română	110
Colinde, cântece populare și cântece de stea inedite	114
Apocrifele în literatura română	158
Legende inedite	182
1. Viața sfântului Alexie, omul lui Dumnezeu	182
2. Viața sfântului Evstathie Plachida	197
3. Viața sfântului Macarie Râmleanul	215
Had-gadia și cocoșelul	241
De-ar fi cerul tot hârtie și marea cerneală	248

[„Basme curat românești“]	250
Din vechea literatură română	252
Despre superstițiuni la români și la alte popoare	259
[Despre farmece și vrăji]	262
Îngerul și sihastrul	264
Rețeta sufletească	281
Judecata lui Dumnezeu	290
Literatura populară evreo-spaniolă	300
<i>Alexandria</i> bucovineană	312
Basme evreiești de o mie de ani	316
Gângăvirea lui Moise în literatura populară română	332
Farmece și descânțece românești	334
Folclorul și originea artei	339
<i>Povestea poamelor</i>	341
<i>Povestea celor trei prieteni</i>	344
<i>Poveste foarte de folos a lui Theofil</i>	349
<i>Povestea lui Pafnutie sau tovarășul în rai</i>	357
[Anton Pann și <i>Povestea vorbii</i>]	368
Indice de nume	421

CUCUL ȘI TURTURICA

În „Columna lui Traian“ din 1876 (p. 44) și 1878 (p. 301 [și] urm.) a comparat dnul Hasdeu balada populară *Cucul și turturica*, după V. Alecsandri, *Poezii populare* (p. 7–9), cu o baladă persană, respectiv franceză, care se aseamănă într-adevăr într-un mod remarcabil cu cea română. Dnul Hasdeu însă lasă chestiunea în atârnare: dacă avem aici un exemplu de împrumutare mutuală sau de diferite origini?

Înainte de a aduce încă o paralelă, vom mai aminti că chiar această baladă se află răspândită în România întreagă, așa încât a putut fi culeasă din gura poporului, atât de [S. Fl.] Marian, sub titlul *Bărbatul cel urât* ([*Poesii populare din Bucovina*]. *Balade*, [Botoșani, 1869], p. 96 [și] urm.), cât și de [Miron] Pompiliu, *Todorită și moșneagul* (*Balade*, Iași, 1870, p. 16 [și] urm.), unde oamenii înlocuiesc păsările din *Cucul și turturica*. Precum vom vedea, tocmai aceste din urmă forme ne vor înlesni cercetarea originii lor, căci între Franța și România mai dăm de o verigă a lanțului care se întinde de la Extremul Orient până la extremul Occident. Wenzig (*Westslawischer Märchenschatz*, Leipzig, 1857) comunică [la] p. 220 o baladă populară din Bohemia, care mi se pare a sta în relațiune intimă cu versiunile lui Pompiliu și Marian și care cred că este de origine românească, cu toate că editorul nu specifică că ar fi cules-o din gura românilor slavizați, de la care însă ne dă o grămadă însemnată de basme, pe care le caracterizează ca originare românești, alăturând pretutindeni vorba *walachisch*. Cu toate acestea, zic că se pare a fi de aceeași origine, cum lesne se poate convinge fiecare, alăturând traducerea noastră ce urmează cu cele românești:

– Hai, iubito, draga mea,
Că curând ne-om cununa,
Căci a mea tu tot vei fi,
Chiar dacă nu mă-i iubi!
– În porumb alb m-oi schimba

Și-n pădure voi zbura,
Căci eu nu te voi iubi,
Nici a ta eu nu voi fi!
– Eu cu pușca voi ținti
Și cu glonț te-oi nimeri,

Căci a mea tu tot vei fi,
Chiar dacă nu mă-i iubi!

– În pește eu m-oi schimba,
În fundul apei m-oi băga,
Căci eu nu te voi iubi,
Nici a ta eu nu voi fi!

– Mreajă bună voi întinde
Și pe tine te voi prinde,
Căci a mea tu tot vei fi,

Chiar dacă nu mă-i iubi!

– Atunci iepure m-oi face,
Ca să stau în crâng cu pace,
Căci eu nu te voi iubi,
Nici a ta eu nu voi fi!

– Cu ogarii te-oi goni
Și de mine nu-i fugi,
Căci a mea tu tot vei fi,
Chiar dacă nu mă-i iubi!

Caracterul principal al acestor balade este schimbarea figurilor, prin care unul vrea să scape de altul. De o altă paralelă poetică versificată n-am dat pân-acum. Dar până la un grad oarecare mai putem compara cântecul renumitei Sapho, tradus [în] latinește de Catul. Aici nu scapă unul de altul, ci, din contra, fiind despărțiți, el dorește a se schimba în diferite obiecte, numai ca iubita să-l poată întrebuința. [? – n. ed.]. Dăm aici traducțiunea primelor strofe, nepermițându-ne ideea modernă a esteticii să traducem întregul cântec:

Fata lui Tantalus¹ fusese schimbată în piatră în țara Phrygilor /
și fata lui Pandian² transformată în pasăre zbura în aer.

Eu însă aș voi să mă fac oglindă, / ca tu să te uiți tot la mine. /
M-aș face rochie, / ca tu să mă porți totdeauna.

M-aș face apă limpede / ș-oi curge în jurul tău, / în balsam iute
m-aș schimba, / ca să te ung, iubita mea.

Brăul care te-ncege, / salba care te-mpodobește etc.

Ideea caracteristică se pare dar a fi antică. Pentru a ne desluși, însă, originea baladei române, vom căuta la cealaltă ramură a poeziei populare, neversificată, vom alerga la basme și aici cred că vom da de cheie. Căci dăm de paralele, [în] afară de cele din basmele române, dar și în basmele tuturor popoarelor, fie orientale, fie occidentale, unde acest caracter este trăsătura principală, cu toate că dezvoltarea și cuprinsul nu se potrivesc întocmai. În loc ca unul să urmărească pe celălalt, amândoi sunt fugăriți și abia scapă prin metamorfoze foarte analoage cu cele cunoscute nouă din balade.

Între aceste basme mai există și o diferență: că unele se apropie mai mult de obiectul cercetării noastre, altele mai puțin. Vom începe dar cu cele dintâi, cu toate că nu sunt de origine românească.

[Laura] Gonzenbach povestește un basm în colecțiunea sa de basme siciliene³, nr. 14 (I, p. 85–93, *Von der schönen Nzentola*), al cărui cuprins este în esență următorul:

Respect pentru oameni și cărți

Un fecior de împărat plecă să caute pe frumoasa Nzentola, căci o babă bătrână, căreia îi spărsese ulciorul cu oloi, îl blestemase să nu se însoare mai înainte de a găsi pe frumoasa Nzentola. Umblând o zi de vară până seara printr-o pădure deasă, ajunse la un moș pustnic, care îi dăde un baston și-l îndreptă la frate-său, care o să-l trimită la fratele lor cel mai mare. De la al doilea trebuie să ceară pâine și celui de-al treilea are să-i rupă trei fire din barbă, că asta o să-i priască bine. Feciorul împăratului făcu întocmai cum îl povătuise cel dintâi și fratele cel mai mare îi zise unde șade frumoasa Nzentola. Dis-de-dimineață, încăleacă și ajunse la un palat frumos, unde aceste trei lucruri îi înlesnesc intrarea. Dar pe cine găsește acolo? Pe frumoasa Nzentola, care era fata unui căpcăun. Cum îl vede, ea îl îndrăgește și se vorbesc să fugă împreună noaptea.

Pe drum, ea zise feciorului împăratului: „Ia te întoarce de vede, vezi ceva?“. „Văd un nor roșu care ne urmărește“. „Atunci mă schimb eu în biserică și tu în dascăl“. Cum trecea, căpcăunul îl întreabă: „N-ai văzut, tu, oare, un băiat și o fată trecând pe aici?“. Dascălul se prefăcu că ar fi surd și-i răspunse tot de-a-ndoaselea, până când căpcăunul [își] pierdu răbdarea și se întoarse supărat acasă.

Nzentola iar întreabă: „Vezi tu ceva care vine după noi?“. „Văd un nor alb“. Se prefăcură iarăși, dar ea în grădină, el în grădinar, care tot răspundea altele de[cât] ceea ce întreba zgripturoaica de babă, care venise acum în locul bărbatului – ca cum ar fi surd. Când baba odată voi să pună mâna pe el, Nzentola se schimbă în rădăcină de trandafir și feciorul de împărat în trandafir. Voind baba să rupă trandafirul, Nzentola se schimbă în fusar [? – n. ed.] și feciorul de împărat într-un puț cu apa limpede. Așa scăpară în sfârșit.

Restul basmului nu ne interesează și-l trecem cu tăcere.

Tot așa se schimbă turturica în balada românească:

M-oi face, mai bine,	
Cu gândul la tine,	Că și eu m-oi face
Iconiță mică	Un mic dascălăș
Într-o biserică	La cel sfânt locaș.

[De] asemenea, ea se mai transformă în grădină și [el în] grădinar, [ea în] rădăcină de trandafir, și [el în] trandafir:

Ea: Trestioară-n baltă,	Din fluier doinaș
Subțire și-naltă	Ș-oi căta prin baltă
.....	O trestie-naltă.
El: Un mic ciobănaș,	

Între basmele germane găsim multe paralele. Așa, la Grimm,

nr. 113⁴, fata împăratului fuge cu un fecior de împărat. Urmărită fiind, ea se transformă, mai întâi, în trandafir și el în rădăcină de trandafir, apoi el în biserică și ea în dascăl, în sfârșit, ea în pește și el în baltă. Vezi, [de] asemenea, nr. 56, unde fata se schimbă într-o baltă și băiatul într-o rață, zgripturoaica se apucă de bea apa, pleznește și moare. Diferența dintr-aceste două basme mai consistă într-aceea că în nr. 113 sunt doi care se iubesc, pe când aici e un frățior și o surioară care fug ca să scape de o babă bătrână care îi ține contra voii lor.

În basmele islandice de Amason, traduse de Pawell⁵ (II, p. 380), transformarea se face în mânji, păsări, în sfârșit, într-un chit și o aripă a sa. În cele norvegiene de Asbjornsen (nr. 46, varianta 1), transformarea se face în vacă și om, în biserică și dascăl și în apă și rață. Tot în vacă și om, în biserică și dascăl se face transformarea în basmele maghiare de Stier [*Ungarische Märchen unde Sagen*. Berlin, 1850], nr. 3, pe când la Gliniski⁶, I, p. 120, transformarea constă în râu și pod, pădure și multe poteci și biserică și popă. Și la francezi, în colecțiunea M-me d'Aulnoy (nr. 8), „l'oranger et l'abeille“ este aceasta cea din urmă schimbare, așa încât albina înțepă mereu baba bătrână, care tot vrea să o prindă.

După ce am colindat mai toată Europa, ne mai rămâne basmul transilvănean cules de Haltrich⁷, nr. 27. Aici este fata dracului care scapă pe feciorul împăratului și fuge cu dânsul, transformându-se mai întâi într-un cal alb pe care călărește, apoi ea într-o biserică și el într-un dascăl, care, întocmai ca în basmul sicilian, tot cântă, fără a răspunde dracilor trimiși să-l întrebe dacă a văzut pe fugari, apoi ea într-un arin mare, el într-o pasăre de aur, care cântă mereu și nu răspunde, în sfârșit, ea într-un lac de lapte, căci dracii nu pot înota în lapte, și el într-o rață. Sorbind dracul lacul de lapte, acesta începe a clocoti și a fierbe până ce crapă dracul.

Însă toate aceste basme nu reprezintă încă forma originală indică, ci se depărtează de dânsa, înlocuind motivul certei și luptei dintre unul mai puternic cu un altul prin fuga a doi tineri care se iubesc și care, prin meșteșug, știu a scăpa de urmărirea mumei sau a părinților.

Pentru acest al doilea șir de basme, ne vom mărgini însă la literatura popoarelor învecinate și apoi vom trece în Asia, unde sunt foarte răspândite. Începem cu un basm românesc din frații Schott (nr. 18, p. 193-199)⁸, *Dracul și ucenicul său*:

Fiul unui țăran, care învățase carte, dar nu se procopsise, se duce să caute pe dracul, ca să mai învețe de la dânsul. Dracul se învoiește

cu tată-său să nu-i plătească nimic dacă-l va recunoaște după un an de zile, iar de nu, băiatul să rămână al dracului. Băiatul zise tatălui că va înconvoia degetul arătător de la mâna stângă și așa o să-l recunoască. După un an vine tatăl, îl recunoaște și vrea să-l scoată din școala dracului. Dracul însă îl roagă să-l mai lase un an la dânsul și apoi să și-l ia îndărăt. Tot așa îi merge și la anul, dar, în sfârșit, pleacă de la dracul. Venind acasă, băiatul spuse tatălui său că o să se facă bou, pe care să nu-l vândă mai jos de două banițe de bani, dar să nu cumva să vândă și frânghia de care-l ducea. După ce-l vându, băiatul iar se făcu om și se întoarse acasă. Apoi se schimbă într-un cal, rugând însă pe tată-său să nu vândă frâul, că acum are să vină dracul singur să-l cumpere și, îndată ce are și frâul, el e pierdut. Țăranul însă, văzând grămadă de bani, căci căpătase șase banițe de galbeni, îi dete și frâul. Dracul plecă vesel acasă. Odată plecă feciorul dracului cu alți pui de draci la o nuntă. Tată-său îi dete calul fermecat și îi porunci să nu-i dea apă de băut nici ceva de mâncat. Pe drum însă îl îndemnau ceilalți tineri, zicând că are să ajungă acolo cu o mârțoagă de cal, slăbănogită, de rușine. Dar cum bău calul puțină apă, se schimbă într-o zvârlugă și o tuli la fugă. Dracul bătrân o simți îndată și se apucă după dânsul, făcându-se știucă, dar, când era să-l apuce, se făcu băiatul inel și sări în degetul fetei de împărat ce sta tocmai la malul apei și o rugă să nu-l dea în mâna dracului. Dracul, văzând că nu poate să-l scoată de la dânsa, se duse la împărat de ceru inelul său. Inelul zise atunci fetei de împărat să ceară de la dracul să-i facă un pod de aur cu un puț în mijloc și cu pomi verzi la amândouă părțile și, dacă va face, fata de împărat să nu-i dea inelul în mână, ci să-l lase să cadă jos. Cum căzu, se și prefăcu într-o grămadă de semințe care se împrăștiu în toate părțile. Dracul ce să facă? Se face cocoș și începe să le mănânce, una însă sări în pantoful fetei de împărat și se făcu nagâț, care scoase ochii cocoșului și-l omori. Apoi deveni iar om și se însură cu fata de împărat.

Cu acesta se potrivește întocmai basmul sârbesc [de] la Vuk Karagici [*Volksmärchen der Serben*. Berlin, 1854], nr. 6. Și aici se învață la dracul. Se face cal și se vinde fără frâu, apoi casă fără cheie, a treia oară se face porumb și dracul cumpărător vindereu (caia). Porumbul, ca la Schott, devine inel la degetul unei fete de împărat. Dracul slujește tre ani pentru inel, dar, rugată de inel, fata împăratului îl aruncă jos, unde se transformă într-o grămadă de mei, dracul, ca vrabie, începe să-l mănânce, un grăunte, însă, sărind în papucul fetei de împărat, se face cotoi și omoară vrabia, scăpând astfel de drac.

În literatura Europei mai dăm – [în] afară de [G.] Straparola,

[Le] *piacevole notti*, VIII, 5 (6) [și de] Grimm, *Kindermärchen* [= *Kinder und Hausmärchen*], nr. 68⁹, unde e citată toată literatura europeană, pe care o trecem [în revistă] noi aici, nevoind a ne depărta prea mult de obiectul cercetării noastre, care basme amândouă se asemană foarte mult cu cele două sus-amintite, adică cu cel românesc și cu cel sârbesc – încă de o altă paralelă în [G. von] Hahn, [*Griechische und albanesische Märchen*], nr. 68, care ne rapoartă la cele orientale prin trăsătura caracteristică că tânărul rămâne *orb* după ce învinge pe drac tot în același mod ca în celelalte basme.

Trecând în Orient, ni se prezintă ca cea mai modernă recenziune aceea din *Cei patruzeci* [de] viziri¹⁰, noaptea XVIII, p. 195 [și] urm.

Un tânăr învață necromanția, este urmărit de meșterul său, se transformă în baie, apoi în porumb; meșterul într-un coroi, el într-un trandafir, care cade la picioarele împăratului. Meșterul, făcându-se lăutar, cere pentru cântecele sale numai trandafir, dar, cum se apropie, trandafirul devine grăunte de mei, meșterul cocoș, dar un grăunte se face om și-i rupe capul.

O formă mai antică are această luptă în 1001 [de] *nopti* (noaptea 54-55):

Un fecior de împărat este transformat de către un demon într-o maimuță, păstrându-și însă toate facultățile omenești. Conducându-l înaintea unui sultan, acesta din urmă se miră de sagacitatea și frumoasa scrisoare a unei maimuțe și cheamă pe fiica sa să-i arate o maimuță așa de minunată. Dar fiica era o vrăjitoare și, îndată ce intră în odaia unde se afla prințul-maimuță, ea recunoaște că e om și, rugată de tată-său, se înduplecă a-l face iarăși om. Se apucă dar la luptă cu demonul care îl schimbase și transformă un fir de păr într-o sabie cu care vrea să taie leul, sub care formă acesta din urmă i se prezintă. El se schimbă dar într-o scorpie, pe când ea într-un șarpe; el într-un vultur, ea într-un vultur negru; el într-o pisică țercată, ea într-un lup; el mai întâi [în] vierme în rodie, apoi [în] sâmbure de rodie, ea [în] cocoș; el într-un pește, ea într-o stâncă. În sfârșit, se transformă amândoi în două flăcări. Sărind o scânteie în ochiul maimuței, o orbi pe un ochi, precum am văzut mai sus la basmul albanez, dar ea îl birui cu acest mod. Această izbândă însă a fost foarte scumpă, căci și ea își pierdu viața, fiind arsă de focul ei intern.

Acest din urmă mod de luptă, pe care îl întâlnim în 1001 de

nopti, ne este foarte cunoscut din basmele românești, unde și feți frumoși și balauri (zmei) se fac, unul, flacăra galbenă, altul, flacăra roșie, și corbul, care zboară deasupra lor, înmoaie o aripă în seu și stropește pe Făt-Frumos, care-i fâgăduiește trei zmei și trei cai de mâncat, pe când aripa cealaltă o înmoaie în apă și stropește pe zmeu. De exemplu, [în] *Spaima zmeilor* din basmele lui Fundescu etc.

Ajungem, în sfârșit, la forma cea mai veche, originară, la forma mongolică din *Ssiddi-kür*, care se bazează pe indicul *Vetâlapan-cavimçatika*, adică *Cele douăzeci și cinci istorii ale unui Vetala* (vârcolac!). În *Ssiddi-kür*, introducțiunea formează un fel de cercevea, în care se află celelalte povești:

Șapte vrăjitori aveau o calfă. Acesta fuge și se schimbă într-un cal. Frate-său, cam prost, vinde calul tocmai la acești vrăjitori, care, îndată ce simt că este cal vrăjit și că este tocmai ucenicul lor pe care îl caută, vor să-l înjunghie. Calul fuge și se face pește. Cei șapte vrăjitori se fac șapte bâtlani. El se face apoi porumb. Ei, șapte coroi. Porumbul fuge și se ascunde în sânul lui Nâgasena. Vrăjitorii se transformă în cerșetori (adică în Bhikshus – preoți cerșetori) și roagă pe Nâgasena să le dea mătaniile sale. Porumbul se prefăcuse într-un globuleț de mătânie și sfătui pe Nâgasena să le dea pe toți globuleții, dar pe cel mai mare să-l țină în gură. Aruncând dar mătaniile, [acestea] se fac viermi și vrăjitorii găini, care se pun de le [*sic!* – n. ed.] mânăncă. Acum Nâgasena lasă să cadă globulețul cel mai mare, care se face îndată om și omoară pe cele șapte găini, care, murind, se prefac în trupuri omenești.

Originea tuturor acelor transformări o caută [Th.] Benfey (*Pantschatantra*, I, 413) în luptele și disputele, pline de vrăjitorii și fermecări, dintre sfinții buddhistici și brahmanici, prin care unul se încerca a birui pe celălalt. Desigur, au căpătat ei o formă mai potrivită firii omenești în genere în cursul îndelungatei migrațiuni de la un popor la celălalt. Se înțelege că noi nu voim a deduce, de la singurul fapt pe care l-am tratat aici, modul de introducere la români și ce popor a jucat aici rolul intermediar. Voim numai, terminând, a ne exprima speranța că voim mai da de astfel de materii orientale prelucrate în România și întocmite prin popor pentru popor, mai cu seamă în ceea ce privește snoavele, basmele și gâcitorile, adevăratul odor al unui popor. Amintim numai, fără a trage vreo consecință, ipoteza lui Benfey (*l. c.*) că Europa datorăște mult invaziunii mongolilor, care, desigur, îmbuibăți de basmele orientale buddhiste, au fost cei mai puternici răspânditori [ai acestora] prin toată Europa.

O cercetare minuțioasă tocmai a literaturii noastre populare în comparațiune cu cea rusească și cu cea a popoarelor din Peninsula Balcanică ne va da desigur deslușiri îndestulătoare asupra chestiunii dacă au avut mongolii influență și asupra românilor, căci numai prin Țara Românească [= teritoriul românesc – n. ed.] le era drumul și pe dânsa o cutreierară prea adeseori.

*

[În] afară de paralela adusă din Wenzig, am mai dat încă de o altă paralelă versficată în literatura sârbească, până acum numai în traducțiunea germană a cântecelor populare sârbești făcută de Palvj după originalele adunate de Vuk Karagici (ed. II, vol. 2. Halle, 1835, p. 7 [și] urm.):

– Scumpă fetiță! sufletul meu! / Vrei tu oare să mă iubești? / – Tinere băiete! dar nu mai vorbi, / aceasta niciodată nu va fi. / Mai bine m-aș face cârciumă / decât a deveni iubita ta! / – Apoi atunci m-o face cârciumar / și așa tot a mea rămâi!

– Tinere băiete! dar nu mai vorbi / Aceasta niciodată nu va fi. / Mai bine m-aș face ceașcă într-o cafenea / decât a deveni iubita ta. / – Atunci m-o face eu cafegiu / și așa tot a mea rămâi!

– Tinere băiete! dar nu mai vorbi. / Niciodată nu va fi. / Mai bine m-aș face pe câmp o prepeliță / decât a deveni iubita ta. / – Atunci eu mă fac vânător voinic / și așa tot a mea rămâi.

– Tinere băiete! dar nu mai vorbi. / Niciodată nu va fi. / Mai bine m-aș face un pește în fundul mării / decât a deveni a ta. / – Și eu m-o face apoi o mreajă bună / și tu tot a mea rămâi. / Fie pe orice cale / tu a mea devii. / Fie icea, fie colea, / tot a mea ești pretutindeni.

Încă o singură analogie vom mai aduce din literatura europeană, dar care este foarte interesantă, fiind de origine celtică. Mane (*Geschichte des Heidenthums*, II, 520 sequ.) relatează basmul următor, privitor la vrăjitoarea Ceridwen (Pair Ceridwen) și la tânărul Gurian:

Ceridwen avea printre copiii săi pe unul, anume Avagddu, care era de o urâciune monstruoasă. De aceea, se gândi mama sa, vrăjitoarea, de a-i pregăti cele trei picături ale înțelepciunii, punând o căldare mare pe foc, în care băgase o mulțime de ierburi. Pe Gurian îl puse să îngrijească ca focul să nu înceteze în curs de un an întreg. Într-o zi, pe când Ceridwen se afla la câmp și căuta la ierburi, cad acele trei picături pe un deget al lui Gurian de-l ard înfricoșat. Gurian

bagă degetul în gură, linge cele trei picături și, iată, i se deschid ochii. El vede tot viitorul și vede că are să fugă de Ceridwen, care era vrăjitoare mare. Gurian fuge. Când Ceridwen, întorcându-se acasă, vede cazanul rupt în două – fiindcă apa ce mai rămăsese înăuntru era înveninată și spărsese cazanul – iar Gurian dispăruse. Ceridwen se ia dar după dânsul cale lungă să-l ajungă. Cum simte Gurian că ea îl urmărește, se schimbă într-un iepure. Ceridwen, văzând aceasta, se schimbă, [de] asemenea, și se face câine de vânat. Ajungând la o apă, Gurian se face pește iar Ceridwen o vidră. Gurian fuge și se face pasăre iar Ceridwen șoim. În sfârșit, se face el un bob de grâu și cade într-o arie. Ceridwen însă se face o găină cu plisc lung, alege bobul și-l înghite.

Restul, unde basmul se dezvoltă într-un mod diferit, nu ne interesează aici, unde căutăm numai paralele pentru aceeași formă cum am aflat-o la români etc. Prin câteșipatru elemente vrea să scape. Numai aici – singura excepțiune – el este, în sfârșit, prins și înghițit. Dezvoltarea ulterioară explică însă această deviațiune și astfel se potrivește, [de] asemenea, cu toate celelalte forme, atât europene, cât și orientale.

În Asia mai dăm încă și de alte paralele, care ne demonstrează legătura strânsă în care stă această literatură poporană cu cea a tuturor popoarelor.

Urmărire și persecutare, pe de-o parte, fuga sub diferite forme, pe de altă parte, se întâlnesc, de exemplu, și la tătarii minusnici, ale căror cântece eroice le-a editat Schiefner (*Heldensagen der minussinischen Tataren*. St. Petersburg, 1859, p. 29): Urmărește vila pe mânz, care poartă în spinare pe Aidolei, feciorul încă mic al lui Ak-chan. Mânzul scapă pe o stâncă în mijlocul unei mări de foc și acolo se prefăce într-o fată. Apoi v. 831:

Sări vila de pe o stâncă / pe insulă. / De-abia știu mânzul alb / cum să scape de nevoi. / Se schimbă în știucă peștriță, / ia pe băiat în gură, / îl duce până la fundul mării / și-l schimbă în nisip alb, / pe când singur se prefăce în rață de aur, / plutește în mijlocul mării de foc, / plutește în sus, plutește în jos.

Așadar, iarăși schimbarea în fată, în pește, în rață etc.

Dar ceea ce e mai interesant, chiar la chinezi, și adică în romanul budistico-chinezesc *Sy-yéou-tschin-tsuen*:

Aici se luptă Tschim-Kun, un duh ceresc, cu regele maimuțelor. Tschin-Kun se transformă, mai întâi, într-un munte înalt cât cerul. Tot asemenea și regele, care apoi se schimbă într-o vrăbie.

Tschim-Kun se prefăce într-un vultur, regele într-un corb de apă. Tschim-Kun într-un vultur de mare, regele într-un pește de formă necunoscută, apoi într-un șarpe de apă și se ascunde în iarba ce crește pe mal, Tschim-Kun într-un bătlan și regele într-o găscă peștriță. Tschim-Kun reia propria formă iar regele maimuțelor se prefăce, succesiv, într-un templu, apoi dispăre în aer, ia forma chiar a lui Tschim-Kun și, în sfârșit, se prefăce iar în forma sa proprie și astfel este biruit de Tschim-Kun¹¹.

Originea acestui roman fiind budică, lesne se explică înrudirea ce [o] are cu șirul basmelor citate aici de noi. Cercetările ingenioase ale lui Benfey în vol. I al edițiunii sale din *Pantschatantra* au demonstrat mai [= aproape – n. ed.] până la evidență că odorul întreg al basmelor, istoriilor, zicalelor, cu un cuvânt, tot ceea ce numim literatură populară, în fond, se trage din basmele budice, căci budiștii erau cei care preziceau iubirea și cruțarea animalelor. Doctrina metempsihozei, prin care susțin că orice om, înainte de a intra în fecirirea eternă a Nirvanei, trebuie să fie pedepsit aici pentru toate faptele rele comise în timpul vieții, această doctrină mai învață că pedeapsa constă în mutarea sufletului după moarte în trupul unui animal. De aici dau animalelor și forțe superioare și atribuțiuni supraanimalice. Influența budismului asupra întregii Asii este destul de bine constatată și basmele, precum le-am cercetat noi de la un capăt al continentului vechi până la celălalt, ne arată urmele sale pretutindeni, câteodată mai lesne, câteodată mai greu de constatat. Chestiunea mijlocirii este ceea ce ne preocupă încă: prin ce mijloace s-au putut răspândi pretutindeni? Influența mongolică nu este de tăgăduit, dar a fost ea oare directă? Și apoi aceasta nu ajunge pentru a explica totul. Ce popoare au influențat pe români și cu ce popoare au mai stat românii într-un contact intim? Fără a prejudeca chestiunea, desigur, cu popoare turanice. Însă gradul și modul acela deosebit de înrăurire cu greu se vor putea constata și aceasta numai atunci când vom fi cercetat toată literatura noastră poporană în modul indicat.

Notele autorului

1. [Pentru] Niobe [vezi] Appolodor, *Bibliotheca Mythologica*, III, 5.
6. Preller, *Griechische Mythologie*, II, 380–383.
2. [Pentru] Philomela [vezi] *Ibid.*, III, 15.
8. Vezi [și] Preller, *Griechische Mythologie*, II, 140–144.
3. L. Gonzenbach, *Sicilianische Märchen*. Leipzig, 1870, 1–2.
4. Brüder Grimm, *Kinder und Hausmärchen*. Ed. 7. Göttingen, 1857.